

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Voortgangsrapportage
nationaal actieplan
Bedrijfsleven & Mensenrechten
2024

Inhoudsopgave

Inleiding	3		
Pijler 1		Pijler 2	
De verplichting van de staat om mensenrechten te beschermen	5	De verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven om mensenrechten te respecteren	17
Tegengaan van misstanden rondom arbeidsmigranten	6	Gepaste zorgvuldigheidsverplichting en CSRD	18
Tegengaan van arbeidsmarktdiscriminatie	7	Sectorale samenwerking	19
Rijksinkoop	8	IMVO steunpunt	20
Bedrijfsleveninstrumentarium	9	Pijler 3	
Bescherming van mensenrechtenverdedigers	10	Het bieden van effectieve remedie	21
Ondernemen in conflictgebieden en fragiele gebieden	12	Verbeteren informatievoorziening voor betrokkenen	22
Duurzame handel met en investeringen in ontwikkelingslanden	14	Verstevigen van klachten- en geschillenmechanismen	23
Buitenlandse handel en investeringen	16	Versterken maatschappelijk middenveld	24
		Versterken niet-juridische statelijke mechanismen	25
		Toegankelijkheid juridische mechanismen vergroten	26

Inleiding

Nederland heeft zich binnen de Verenigde Naties gecommitteerd aan de *United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights* (UNGP's). Dit kader zet de principes uiteen voor staten en bedrijven om zich in te spannen voor mensenrechten. Voor de implementatie van de UNGP's heeft Nederland in 2014 een Nationaal Actieplan Bedrijfsleven en Mensenrechten (NAP) opgesteld. De actiepunten uit het NAP van 2014 zijn inmiddels uitgevoerd of vormen doorlopende actiepunten. In 2022 is het herziene NAP gepresenteerd en aan de Tweede Kamer gestuurd. Het herziene NAP is tot stand gekomen in samenwerking met de ministeries van Economische Zaken en Klimaat (nu opgesplitst in het ministerie van Economische Zaken en het ministerie van Klimaat en Groene Groei), Infrastructuur en Waterstaat, Financiën, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Justitie en Veiligheid en Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Het herziene NAP is gestructureerd rond de drie pijlers van de UNGP's en bevat 33 actiepunten die in de periode van 2022 tot en met 2026 ten uitvoer worden gebracht. De drie pijlers zijn: 1) de verplichting van de staat om mensenrechten te beschermen, 2) de verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven om mensenrechten te respecteren en 3) het bieden van effectieve remedie.

Door alle betrokken partijen wordt hard gewerkt aan de uitvoering van het NAP, met veel mooie tussentijdse resultaten. Er zijn echter ook een aantal aandachtspunten. Om de voortgang op de actiepunten te bewaken, komt de interdepartementale werkgroep die betrokken was bij de herziening van het NAP zo vaak als nodig bijeen om resultaten en bevindingen met elkaar te delen. Eenmaal per jaar volgt hieruit een voortgangsrapportage aan de Kamer. Elke twee jaar wordt de voortgangsrapportage ook gedeeld met een klankbordgroep waaraan vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en experts deelnemen. In dat kader heeft de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), in opdracht van en in nauwe samenwerking met het Ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ), op 25 juni 2024 een stakeholderconsultatie georganiseerd. De inzichten en uitkomsten van de stakeholderconsultatie zijn meegenomen in deze voortgangsrapportage.

Pijler

De verplichting van de staat om mensenrechten te beschermen

Staten moeten bescherming bieden tegen mensenrechtenschendingen door derden, waaronder tegen ondernemingen binnen hun grondgebied en/of jurisdictie. Dit betekent dat staten passende stappen dienen te nemen om dergelijke schendingen te voorkomen, te onderzoeken, te bestraffen en te verhelpen middels effectieve beleidsmaatregelen, wet- en regelgeving en gerechtelijke procedures.

Tegengaan van misstanden rondom arbeidsmigranten

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijkheid	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
Uitvoeren rapport Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten	Voorkomen misstanden bij arbeidsmigranten.	SZW (coördinerend departement), Interdepartementaal Projectteam Arbeidsmigranten jaagt aan en monitort	Jaarlijkse rapportage EU-arbeidsmigratie aan TK, waarin gerapporteerd wordt op de voortgang op verschillende aanbevelingen, allemaal met eigen tijdslijn.	Doorlopend	In 2020 presenteerde het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten (Commissie Roemer) het rapport 'Geen Tweedegrangersburgers'. Dit rapport beschrijft met welke misstanden op het gebied van werken en wonen arbeidsmigranten in Nederland geconfronteerd worden. Het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten heeft een advies opgesteld met daarin een 50-tal aanbevelingen. Over de uitvoering van de aanbevelingen is de Kamer op 1 december 2023 geïnformeerd door de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (Kamerstuk 2023 D 47692). De aanbevelingen vormen een doordacht en samenhangend pakket van maatregelen. De maatregelen verschillen in complexiteit en doorlooptijd. De voortgang van de uitvoering bevindt zich in verschillende fases.
Modernisering artikel 273f van Wetboek van Strafrecht	Verbeteren van de vervolging van daders.	JenV (coördinerend departement gehele artikel 273f Sr), SZW verantwoordelijk voor aanpak arbeidsuitbuiting	De Tweede Kamer wordt hierover voor de zomer van 2022 geïnformeerd.	In uitvoering maar met vertraging	Met betrekking tot de modernisering van artikel 273f is in het najaar van 2023 een wetsvoorstel aangeboden aan de Raad van State. Met dit wetsvoorstel wordt de aanpak van mensenhandel en arbeidsuitbuiting specifiek vergemakkelijkt en wordt een nieuwe strafbaarstelling gecreëerd voor het delict 'ernstige benadering'. Op dit moment worden eerste schriftelijke vragen vanuit de Tweede Kamer beantwoord. Daarna volgt een bespreking van het wetsvoorstel door de Tweede Kamer. (Kamerstuk 36547 4).

Tegengaan van arbeidsmarktdiscriminatie

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijkheid	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
Bij eventuele vervolgvormen gericht op het tegengaan van arbeids(-markt)-discriminatie (o.a. wetgeving, onderzoek of communicatie) wordt waar passend verwezen naar relevante kaders voor bedrijfsleven en mensenrechten: de UNGP's en de OESO-richtlijnen.	Integratie relevante internationale kaders en actieplannen.	SZW	Vanaf 2022	Doorlopend	Op dit moment zijn er geen passende activiteiten.
Actieplan Arbeidsmarktdiscriminatie opstellen en waar relevant refereren aan de UNGP's en de OESO-richtlijnen.	Integratie relevante internationale kaders en actieplannen.	SZW	2022	Voltooid	In 2022 is het Actieplan Arbeidsdiscriminatie 2022-2025 (hierna: Actieplan) opgesteld. In het najaar van 2023 is namens de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een voortgangsbrief over verschillende grotere trajecten uit het Actieplan gestuurd aan de Tweede Kamer. Het Actieplan was grotendeels aanvullend op de Wet toezicht gelijke kansen bij werving en selectie. Begin 2024 is het Wetsvoorstel toezicht gelijke kansen bij werving en selectie verworpen door de Eerste Kamer. Een van de acties uit het Actieplan was het komen tot een convenant. Dit convenant wordt nu verder vormgegeven via de ontwikkelagenda gelijke kansen. Andere acties uit het Actieplan worden ook geïntegreerd in deze ontwikkelagenda. De komende periode wordt de ontwikkelagenda verder opgebouwd met 2025 als beoogde startdatum. Meer informatie staat omschreven in de Kamerbrief ontwikkelagenda gelijke kansen (Kamerstuk 29544 1243).

Rijksinkoop

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijkheid	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
Toepassing ISV in hernieuwd Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI)-manifest 2022-2025.	Versterken toepassing ISV	IenW	Start in voorjaar 2022, looptijd t/m 2025	Doorlopend	<p>Ketenverantwoordelijkheid (toepassen van Internationale Sociale Voorwaarden) is één van de zes thema's in het Nationaal plan Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) en bijbehorende actielijnen, waaronder het Manifest MVOI met 113 ondertekenaars per 13 mei 2024.</p> <p>Met het toepassen van Ketenverantwoordelijkheid of Internationale Sociale Voorwaarden (ISV) richten overheden zich op het voorkomen en aanpakken van misstanden op het gebied van arbeidsomstandigheden, mensenrechten en milieu in de eigen toeleveringsketens. Sinds 2017 wordt ISV verplicht toegepast bij opdrachten boven de Europese aanbestedingsgrens in acht vooraf bepaalde risicocategorieën. In de MVI-zelfevaluatietool is aangegeven dat ISV door het Rijk in 2023 bij het aanbesteden in 73 percelen vrijwillig en in 30 van de 37 percelen verplicht is toegepast (waarvan de verplichte contractvoorwaarde in 5 percelen vrijwillig is aangevuld met een gunningscriterium).</p>
Metten effect van MVI door alle Nederlandse overheden.	MVI-effectmonitor.	RIVM, in opdracht van IenW	2-jaarlijkse monitor	Doorlopend	Het RIVM monitort elke 2 jaar de inzet en het effect van maatschappelijk verantwoord inkopen. De MVI-monitor bevat gegevens over hoe vaak de 6 MVOI-thema's bij inkoop zijn toegepast en over de effecten daarvan. De totale rapportage van de MVI-monitor zal eind dit jaar gepubliceerd worden.

Bedrijfsleveninstrumentarium

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijkheid	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
Implementatie van OESO-richtlijnen in het EZK-instrumentarium.	Subsidiekaders in lijn brengen met de verplichtingen en verantwoordelijkheden die passen bij internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO).	EZK, RVO in opdracht van EZK	Eind 2022 IMVO-kader doorgevoerd in pilot met 16 (sub) instrumenten. Vanaf 2023 IMVO-kader implementeren overige EZK-instrumenten	In uitvoering volgens planning	Tot en met eind 2023 is een IMVO-kader doorgevoerd in (met een jaar verlengde) EZK pilot met een selectie van bedrijfsleveninstrumenten. Na de zomer 2024 zal de evaluatie van de pilot aan de Tweede Kamer worden aangeboden, alsmede een besluit over de opvolging van de pilot.
Indien nodig aanpassen van kaderwet EZK LNV subsidies.	Subsidiekaders in lijn brengen met de verplichtingen en verantwoordelijkheden die passen bij IMVO.	EZK	2022	In uitvoering maar met vertraging	Momenteel loopt een EZK intern onderzoek naar de mogelijkheid en wenselijkheid van aanpassen van de Kaderwet EZK/LNV subsidies.

Bescherming van mensenrechtenverdedigers

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijkheid	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
Versterking van de aandacht voor mensenrechtenverdedigers op het gebied van bedrijfsleven en mensenrechten binnen al bestaande mensenrechtenbeschermingsprogramma's.	Integreren van mensenrechten-verdedigersbeschermings-programma's en risicopreventie in private sector development programma's	BZ	2022-2024	In uitvoering volgens planning	<p>Binnen bestaande mensenrechtenbeschermingsprogramma's is aandacht voor mensenrechtenverdedigers op het gebied van bedrijfsleven en mensenrechten. De in 2023 gelanceerde <i>Safety for Voices</i> partnerschappen staan open voor alle mensenrechtenverdedigers die zich op een vreedzame wijze inzetten voor mensenrechten, inclusief mensenrechtenverdedigers op het gebied van bedrijfsleven en mensenrechten. In het Shelter City-programma is tevens ruimte voor tijdelijke opvang in Nederland voor mensenrechtenverdedigers op het gebied van bedrijfsleven en mensenrechten. Het <i>Power of Voices</i>-programma van de <i>Green Livelihoods Alliance</i> ondersteunt maatschappelijke organisaties en milieu- en mensenrechtenverdedigers die zich inzetten voor de bescherming van klimaat en bossen. Het programma zet in op het beveiligen, monitoren en uitbreiden van de maatschappelijke ruimte door het analyseren, documenteren en aanpakken van misbruiken en schendingen van mensenrechten. Dit omvat het opstellen van veiligheidsstrategieën, pleiten voor verbeterde bescherming en toegang tot recht voor getroffen gemeenschappen.</p> <p>Tot slot is, mede dankzij Nederlandse inzet, het belang van de veiligheid van mensenrechtenverdedigers expliciet opgenomen in de in 2023 herziene OESO-richtlijnen.</p>

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijkheid	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
<p>Het opstellen van een plan van aanpak om met ambassades, NL bedrijfsleven en mensenrechtenverdedigers een dialoog te starten om milieu-, sociale en veiligheidsrisico's beter in kaart te brengen (<i>early warning</i>) om ze vroegtijdig te kunnen adresseren (<i>early action</i>).</p>	<p>Integreren van beschermingsprogramma's en preventie van milieu-, sociale en veiligheidsrisico's i.s.m. mensenrechtenverdedigers in meerjarenstrategie van ambassades.</p>	<p>BZ</p>	<p>Vanaf 2022</p>	<p>In uitvoering volgens planning</p>	<p>Het belang van verdere codificatie van bedrijfsleven en mensenrechten is opgenomen in de beleidsnota Mensenrechten, Democratie en Internationale Rechtsorde¹. In de BZ-interne <i>civic space guidelines</i> en de IMVO-richtlijnen voor de posten zijn handelingsperspectieven opgenomen voor ambassades om maatschappelijk verantwoord ondernemen te bevorderen. Het aanmoedigen van een dialoog tussen Nederlands bedrijfsleven en maatschappelijk middenveld wordt hierin genoemd. Mensenrechtenverdedigers kunnen hier onderdeel van zijn. Daarnaast spelen ambassades een belangrijke rol in het structureel monitoren van de mensenrechtensituatie in een land, waardoor milieu-, sociale en veiligheidsrisico's vroegtijdig geadresseerd kunnen worden. Dit wordt meegenomen in de advisering richting Nederlandse bedrijven (<i>early warning, early action</i>).</p> <p>Binnen de <i>Power of Voices</i> programma's en het Breed Mensenrechten Overleg² zijn er consultaties geweest over IMVO en het verbinden van mensenrechten en bedrijfsleven. Ook wordt er bekeken hoe milieu-, sociale- en veiligheidsrisico's beter geïntegreerd kunnen worden binnen handelsmissies.</p>

¹ Beleidsnota Mensenrechten - Democratie - Internationale Rechtsorde (overheid.nl).

² Het Breed Mensenrechten Overleg (BMO) is een overlegorgaan van 22 in Nederland gevestigde mensenrechten- en ontwikkelingsorganisaties. Het BMO spreekt regelmatig met het Ministerie van Buitenlandse Zaken over de vormgeving van het Nederlands buitenlandbeleid op mensenrechten.

Ondernemen in conflictgebieden en fragiele gebieden

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijkheid	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
<p>UNGP's en conflictsensitiviteit opnemen in de meerjarenstrategie van ambassades in fragiele staten, middels dialoog tussen ambassades/uitvoerders/bedrijfsleven en lokale stakeholder betrokkenheid.</p>	<p>Conflictsensitiviteit nog beter integreren in het buitenlandbeleid.</p>	<p>BZ</p>	<p>Vanaf 2022</p>	<p>Doorlopend</p>	<p>Conflictsensitief handelen betekent een zo goed mogelijk beeld krijgen van het lokale krachtenveld, gevoeligheden en risico's die aan interventies verbonden zijn. Zo helpt het om zoveel als mogelijk te voorkomen dat Nederlandse inzet onbedoeld negatieve effecten heeft, en om de positieve bijdrage van interventies van duurzame vrede te vergroten waar mogelijk. Dit geldt evenzeer voor interventies op het gebied van ontwikkelings samenwerking en buitenlandse handel, als voor diplomatieke interventies en missies en operaties.</p> <p>Momenteel wordt er gewerkt aan een update van de bestaande (interne) conflictsensitiviteitsrichtlijnen op het gebied van <i>Private Sector Development</i> (PSD) programmering.</p> <p>De afgelopen jaren heeft BZ geïnvesteerd in conflictsensitiviteit door trainingen op maat aan te bieden voor zowel medewerkers als uitvoerende partners, ondersteunende richtlijnen op te stellen en actief conflictsensitief handelen te promoten bij BZ, inclusief ambassades in fragiele staten.</p> <p>In navolging van de beleidsreactie op de IOB-evaluatie 'Nederlands beleid stabiliteit, veiligheid en rechtsorde in enkele van de meest fragiele contexten'³ van 28 augustus 2023, is BZ voornemens de ondersteuning voor conflictsensitief werken verder uit te breiden met een verplichte leergang voor beleidsmedewerkers en versterkte assistentie aan programmabeheerders voor een conflictsensitieve inzet en programmering. Hiervoor wordt op dit moment een nieuw partnerschap ontwikkeld.</p> <p>Nederland zet zich tevens in Europees verband en bij multilaterale instellingen in om conflictsensitiviteit in hun werkwijzen verder te integreren, en draagt bij aan non-gouvernementele organisaties die dit wereldwijd bevorderen.</p>

³ Beleidsreactie Nederlandse bijdrage aan stabiliteit, veiligheid en rechtsorde in fragiele contexten en conflictgebieden | Beleidsreactie | Directie Internationaal Onderzoek en Beleidsevaluatie (IOB) (iob-evaluatie.nl).

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijkheid	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
<p>Conflictsensitiviteitsrichtlijn ontwikkelen voor Nederlands bedrijfsleven i.s.m. bedrijven, NGO's en uitvoeringsorganisaties en verspreiden via IMVO-steunpunt.</p>	<p>Bedrijven informeren over conflictsensitiviteit.</p>	<p>BZ, i.s.m. uitvoeringspartners en relevant bedrijfsleven in NL en buitenland.</p>	<p>Vanaf 2022</p>	<p>Doorlopend</p>	<p>Momenteel wordt onderzocht welke toegevoegde waarde de ontwikkeling van een conflictsensitiviteitsrichtlijn voor het Nederlands bedrijfsleven kan hebben, omdat de Europese Commissie de komende jaren gaat werken aan handreikingen voor het bedrijfsleven over risicofactoren bij het ondernemen in conflictgebieden in de context van de Europese richtlijn inzake passende zorgvuldigheid in het bedrijfsleven op het gebied van duurzaamheid, de <i>Corporate Sustainability Due Diligence Directive</i>, de CSDDD. Verder zijn er op de website van RVO landenpagina's ontwikkeld met daarop informatie over IMVO en context-specifieke risico's gerelateerd aan de lokale situatie.</p>

Duurzame handel met en investeringen in ontwikkelingslanden

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijkheid	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
<p>Structureel inter-departementaal overleg over verduurzaming van handel en investeringen gericht op specifieke (risico)ketens waarop Nederland een sterke voetafdruk heeft om samenwerking tussen departementen te versterken, middels een inter-departementale werkgroep.</p>	<p>Lerend vermogen t.b.v. beleidscoherentie op verduurzaming van handel en investeringen en bedrijfsleven en mensenrechten.</p>	<p>BZ</p>	<p>2022-2024</p>	<p>In uitvoering volgens planning</p>	<p>Om het Nederlandse bedrijfsleven te ondersteunen bij de uitvoering van relevante (toekomstige) EU-wetgeving zoals CSDDD, de ontbossingsverordening en de antidwangarbeidverordening, is er structureel overleg tussen BZ en andere departementen zoals EZ, LVVN, IenW.</p> <p>Daarnaast vindt regelmatig overleg plaats tussen het ministerie van BZ en de meest relevante ketenpartners in multi-stakeholderverband. Dit overleg wordt samen met Nederlandse bedrijven in verschillende voor Nederland belangrijke ketens georganiseerd (cacao, palmolie, textiel), zowel in Nederland, als in de EU en internationaal, met inbegrip van productielanden waar Nederlandse bedrijven zaken mee doen. Partners daarbij zijn IDH, Solidaridad, de vakbonden FNV en CNV, Fair Wear en RVO. Andere departementen worden daar waar relevant ook bij betrokken.</p>

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijkheid	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
<p>Onderzoeken, monitoren en evalueren van de impact op OS/productielanden van nationale, Europese en internationale kaderstelling en standaarden t.b.v. verduurzaming van handel en investeringen, waar mogelijk in EU verband en met behulp van (lokale) stakeholderconsultaties.</p>	<p>Lerend vermogen t.b.v. beleidscoherentie op verduurzaming van handel en investeringen en bedrijfsleven en mensenrechten.</p>	<p>BZ</p>	<p>Bij nieuwe voorstellen en gedurende implementatie.</p>	<p>Doorlopend</p>	<p>De impact van wetgeving op productielanden zal onderzocht worden bij nieuwe voorstellen, gedurende de onderhandelingen, implementatie en uitvoering ervan. Zo worden in het kader van de implementatie van de CSDDD de mogelijke effecten van de richtlijn op de duurzame ontwikkelingsdoelen (<i>Sustainable Development Goals</i>), ontwikkelings- en productielanden, en gendergelijkheid in kaart gebracht. Monitoring en het meenemen van de uitkomsten ervan kan handelsbelemmeringen voor productielanden voorkomen of beperken en samenwerking met productielanden versterken. Waar het gaat om Europese wetgeving heeft de Europese Commissie hier een belangrijke rol in.</p> <p>Een voorbeeld van de Nederlandse inzet is het Subsidieprogramma Verantwoord Ondernemen (SPVO). De uitvoering van het subsidieprogramma is belegd bij de RVO. Sinds de eerste openstelling van 25 september 2023 kunnen Nederlandse bedrijven samen met lokale partijen, zoals toeleveranciers in productielanden, vakbonden en niet-gouvernementele organisaties (NGO's), subsidie aanvragen via het SPVO om te ondersteunen bij het identificeren en adresseren van duurzaamheidsrisico's in de keten. Doel van dit programma is om de impact van IMVO-wetgeving op verduurzaming en het nut ervan voor lokale partijen, te helpen vergroten, mede door middel van de ontwikkeling en uitvoering van een kennis- en leeragenda. SPVO is een vernieuwende, strategische spil in ketenverduurzaming en daarmee aanvullend aan en versterkend voor de instrumenten van het IMVO-beleid, die voornamelijk onder pijler 2 verder worden toegelicht.</p> <p>Een ander voorbeeld van de Nederlandse inzet is de aangebrachte focus in een top-up van het vakbondsmedefinancieringsprogramma, waarbij stakeholders in productielanden worden geconsulteerd over wat nodig is aan ondersteunende maatregelen voor positieve impact van EU-duurzaamheidsregelgeving, zoals de CSDDD. Ook zet Nederland actief in op een <i>Team Europe</i> benadering op dit gebied, t.b.v. (meer) strategische samenwerking en coördinatie. Zo is Nederland betrokken bij het <i>Team Europe Initiative</i> dat zich als doel stelt om internationale waardeketens te helpen verduurzamen gericht op de <i>outreach</i> naar, ondersteuning van en partnerschap met producenten en stakeholders in productielanden buiten de EU, op basis van al bestaande activiteiten van de EU-lidstaten en de Europese Commissie.</p>

Buitenlandse handel en investeringen

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijkheid	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
Tijdens onderhandelingen over een nieuwe Algemeen Preferentieel Stelsel (APS) verordening inzetten op het behouden van het genereuze karakter en op versterking van de sociale, arbeids- en klimaataspecten van het stelsel.	Integratie relevante internationale kaders op Bedrijfsleven en Mensenrechten in APS-verordening.	BZ	Tot en met 2023	In (formele) consultatie	Vooralsnog is er geen politiek akkoord bereikt in de onderhandelingen over de herziening van het APS. Vanwege het uitblijven van een akkoord is de huidige APS verordening – als tussenoplossing – op 27 november 2023 verlengd tot 31 december 2027.
Tijdens onderhandelingen over nieuwe en afgesloten EU-handelsakkoorden inzetten op ambitieuze afspraken en goede naleving daarvan over handel en mensenrechten, arbeidsomstandigheden en milieu.	Integratie relevante internationale kaders op Bedrijfsleven en Mensenrechten in EU-handelspolitieke strategie.	BZ	Begin 2022 – einde onderhandelingen	Doorlopend	<p>Nederland heeft in de Raad bij de bespreking van verschillende lopende onderhandelingen van EU-handelsakkoorden het belang van ambitieuze hoofdstukken over handel en duurzame ontwikkeling benadrukt. Ook in de Expert Groep over handel en duurzame ontwikkeling is dit standpunt benadrukt. In de reguliere voortgangsrapportage over handelsakkoorden wordt de Kamer geïnformeerd over lopende onderhandelingen (Kamerstuk 21501-02-2909).</p> <p>In recent gesloten handelsakkoorden zoals het akkoord tussen de EU en Nieuw-Zeeland en EU-Chili, zijn ambitieuze hoofdstukken opgenomen over handel en duurzame ontwikkeling. Bovendien is in het EU-Chili akkoord een apart hoofdstuk opgenomen dat gericht is op handel en gender. Beide hoofdstukken zijn door het kabinet positief beoordeeld in de kabinetsappreciaties (EU-Chili: 21 501-02, nr. 2715, EU-NZL: 31 985, nr. 80).</p>

2

Pijler

De verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven om mensenrechten te respecteren

Bedrijven dienen de mensenrechten te respecteren. Dit betekent dat ze zich moeten onthouden van inbreuken op de mensenrechten van anderen en negatieve gevolgen op mensenrechtengebied waarin zij een aandeel hebben moeten aanpakken.

Gepaste zorgvuldigheidsverplichting en CSRD

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijk	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
Onderhandelen binnen vastgestelde kaders over ambitieuze gepaste zorgvuldigheidswetgeving op EU-niveau.	Invoering gepaste zorgvuldigheidswetgeving op EU-niveau.	BZ	Vanaf 2022	Voltooid	Nederland heeft zich gedurende het gehele onderhandelingstraject van de <i>Corporate Sustainability Due Diligence Directive</i> (CSDDD) conform de overeengekomen kaders van het BNC-fiche (Kamerstuk 22 112, nr. 3393) ingezet voor een ambitieuze EU-richtlijn. Mede door de inzet van Nederland is een risicogerichte benadering onderdeel geworden van de gepaste zorgvuldigheidsnormen voor bedrijven. Hiermee is conformiteit met internationale standaarden, namelijk de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen (OESO-richtlijnen) en de <i>UN Guiding Principles on Business and Human Rights</i> (UNGP's), versterkt. Een appreciatie van het politieke akkoord op de CSDDD is in een brief met de Kamer gedeeld (Kamerstuk 26 485, nr. 435). Op 24 mei 2024 is de CSDDD vastgesteld in de Raad voor Concurrentievermogen. Vanaf de inwerkingtreding op 25 juli jl. hebben lidstaten twee jaar de tijd om de richtlijn om te zetten in nationale wetgeving.
Ontwikkeling nationale IMVO-wetgeving die rekening houdt met een gelijk speelveld met de omringende landen en implementatie van mogelijke EU-regelgeving.	Verbeterde toepassing IMVO door bedrijven via zowel EU-, als nationale wetgeving.	BZ	2022-2025	In uitvoering	Vanaf de inwerkingtreding van de CSDDD op 25 juli jl. hebben lidstaten twee jaar de tijd om de richtlijn om te zetten in nationale wetgeving. Voor deze omzetting worden alle gebruikelijke stappen van het wetgevingsproces doorlopen. De externe stakeholderconsultatie op 25 juni jl. in het kader van deze voortgangsrapportage is benut om inzichten te verkrijgen in welke ondersteuning bedrijven nodig hebben en welke rol het IMVO-steunpunt, sectorale samenwerking en de toezichhouders kunnen spelen in aanloop naar de nationale implementatie van de CSDDD en vanaf het moment van omzetting in nationale wetgeving. Er wordt ingezet op lastenluwe, zuivere implementatie zonder nationale koppen.
Onderhandeling over de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD).	Implementatie (nationaal) van een rapportageverplichting conform CSRD.	JenV, FIN	De richtlijn is in januari 2023 in werking getreden	In uitvoering maar met vertraging	De CSRD wordt geïmplementeerd door een AMvB van de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid en een wetsvoorstel van de minister van Financiën. Het wetsvoorstel van de minister van Financiën met regels voor accountants en accountantsorganisaties is ter advies voorgelegd aan de Raad van State en wordt vervolgens in de Tweede Kamer en Eerste Kamer behandeld. De AMvB van de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid met de rapportageverplichting is nu eerst naar de Tweede Kamer en Eerste Kamer gestuurd en zal daarna aan de Raad van State worden voorgelegd voor advies.

Sectorale samenwerking

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijk	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
Definiëren van de kaders voor sectorale samenwerking als onderdeel van de IMVO-beleidsmix.	Ondersteunen van sectorale samenwerking t.b.v. het toepassen van gepaste zorgvuldigheid.	BZ	2022	Voltooid	<p>Het instrument ter bevordering van sectorale samenwerking is opgezet om bedrijven binnen een sector te ondersteunen bij het gezamenlijk toepassen van gepaste zorgvuldigheid, in samenwerking met maatschappelijke organisaties en in dialoog met de overheid. Op 2 augustus jl. is het nieuwe subsidiebeleidskader gepubliceerd in de Staatscourant (Stcrt. 2024, 25516). Hierin zijn de kaders vastgelegd voor sectorale samenwerking, zoals eerder beschreven in de Kamerbrief Uitkomst Peilmoment Sectorale Samenwerking van 6 november 2023 (Kamerstuk 26 485, nr. 430).</p> <p>De Sociaal Economische Raad (SER) faciliteert de totstandkoming en uitvoering van IMVO-sectorovereenkomsten. De uitvoering van het subsidieprogramma is belegd bij RVO.</p> <p>Tijdens de eerste openstelling van 1 oktober 2024 tot 30 juni 2025 kunnen partijen van de sectorovereenkomsten subsidie aanvragen voor projecten en het ontwikkelen van tools en richtsnoeren.</p>

IMVO steunpunt

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijk	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
In samenwerking met RVO de elementen en ontwikkeling van het IMVO-steunpunt nader invullen.	Ondersteuning van bedrijven bij het toepassen van gepaste zorgvuldigheid.	BZ	Maart – augustus 2022	Doorlopend	Het IMVO-steunpunt maakt een continue ontwikkeling door om een positie als centraal kennispunt op het gebied van gepaste zorgvuldigheid en IMVO-wetgeving in te kunnen nemen. Om de bekendheid van het steunpunt onder bedrijven te bevorderen, wordt in 2024 extra ingezet op communicatie. Daarnaast worden er, op basis van de behoefte van bedrijven en het soort vragen die binnenkomen, nieuwe tools en <i>webinars</i> ontwikkeld. Het steunpunt is hiervoor in nauw contact met diverse stakeholders, waaronder de Duitse helpdesk, om kennis en ervaring uit te wisselen.
Opstarten van het IMVO-steunpunt.	Ondersteuning van bedrijven bij het toepassen van gepaste zorgvuldigheid.	RVO	Vanaf september 2022	Voltooid	Sinds 30 september 2022 kunnen bedrijven contact opnemen met het IMVO-steunpunt en hebben meerdere bedrijven (groot, midden- en kleinbedrijf) hun weg naar het steunpunt weten te vinden met een hulpvraag. De Nederlandse overheid verleent hiermee ondersteuning aan bedrijven bij de implementatie van de OESO-richtlijnen en het toepassen van gepaste zorgvuldigheid in hun bedrijfsvoering en waardeketen.

Pijler

Het bieden van effectieve remedie

Staten dienen in het kader van hun plicht tot het bieden van bescherming tegen mensenrechtenschendingen door bedrijven de nodige maatregelen te treffen om via gerechtelijke, administratieve, wetgevende of andere passende middelen te waarborgen dat degenen die door dergelijke schendingen binnen hun grondgebied en/of jurisdictie worden getroffen toegang hebben tot effectief herstel en/of verhaal.

Verbeteren informatievoorziening voor betrokkenen

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijk	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
Ontwikkelen van een toegankelijke digitale gids die in meerdere talen wordt aangeboden en actief wordt verspreid.	Informatievoorziening verbeteren m.b.t. mogelijkheden om toegang tot herstel en verhaal te krijgen in Nederland.	BZ	2022-2023	In (formele) consultatie	Er is gesproken met maatschappelijke organisaties over het ontwikkelen van een digitale gids als middel om informatie bijeen te brengen over toegang tot remedie voor alle rechtshabbers. Een volgende stap is het instellen van een comité met verschillende stakeholders om de gids te ontwikkelen en te verspreiden.
Toegang tot remedie onderdeel maken van de informatie die wordt aangeboden in het IMVO-steunpunt (zie pijler 2).	Informatie bijeenbrengen en ontsluiten over toegang tot remedie.	BZ	Vanaf september 2022	Doorlopend	Informatie ontsluiten over toegang tot remedie is onderdeel van de zes <i>due diligence</i> stappen waar het IMVO-steunpunt voorlichting over geeft aan het Nederlands bedrijfsleven. Bedrijven kunnen bij het IMVO-steunpunt terecht voor praktische informatie en gratis (doorverwijs-)advies over toegang tot remedie.
Ondersteunen van de World Benchmarking Alliance.	Inzicht bieden in voortgang van multinationale ondernemingen in enkele risicosectoren m.b.t. toegang tot remedie.	BZ	2022-2026	In uitvoering volgens planning	De <i>World Benchmarking Alliance</i> (WBA) publiceert jaarlijks benchmarks ⁴ van toegang tot remedie door grote ondernemingen in de agrarische-, textiel-, delfstoffen- en ICT-producerende industrie. In 2023 publiceerde de WBA een nieuwe editie van de <i>Corporate Human Rights Benchmark</i> . Deze publicatie biedt inzicht in de voortgang van 110 multinationale ondernemingen op hun prestaties op het gebied van mensenrechten, waaronder toegang tot remedie.

⁴ 'Een referentiekader waarmee de prestaties van bedrijven onderling worden vergeleken'.

Verstevigen van klachten- en geschillenmechanismen

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijk	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
Tijdens EU-onderhandelingen inzetten op het opnemen van alle zes stappen uit de OESO-RL in wetgeving.	Toegang tot remedie (stap 6 gepaste zorgvuldigheid) een integraal onderdeel maken van EU-gepaste zorgvuldigheidswetgeving.	BZ	Vanaf 2022	Voltooid	Nederland heeft zich gedurende het gehele onderhandelingstraject van de <i>Corporate Sustainability Due Diligence Directive</i> (CSDDD) conform de overeengekomen kaders van het BNC-fiche (Kamerstuk 22 112, nr. 3393) ingezet voor een EU-richtlijn die in overeenstemming is met de OESO-richtlijnen en de UNGP's. Mede hierdoor zijn de zes stappen van het gepaste zorgvuldigheidsproces volgens de OESO-richtlijnen, waaronder het bijdragen aan herstel/verhaal, stevig ingebed. Om toegang tot remedie mogelijk te maken worden bedrijven onder meer verplicht om een klachtenprocedure in te richten. Mede dankzij inzet van Nederland zijn de effectiviteitscriteria voor klachtenmechanismen uit de UNGP's verwerkt in de verplichting.
Samenwerken bevorderen op stap zes gepaste zorgvuldigheid (klachtenmechanisme) en betrekken bij het beleidskader voor sectorale samenwerking nieuwe stijl.	Bevorderen dat bedrijven stap zes van gepaste zorgvuldigheid zetten.	BZ	2022	Doorlopend	Op 2 augustus jl. is het subsidiebeleidskader Sectorale Samenwerking IMVO gepubliceerd in de Staatscourant (Stcrt. 2024, 25516). Activiteiten die kunnen worden gefinancierd binnen sectorale IMVO-overeenkomsten zijn gericht op het (gezamenlijk) toepassen van gepaste zorgvuldigheid conform OESO-richtlijnen. Het samenwerkingsverband dat een aanvraag doet behoort een op een risicoanalyse gebaseerd plan van aanpak te hebben. Daarin dient opgenomen te worden hoe activiteiten op het gebied van stap 6 van de OESO richtlijnen zijn ingericht.

Versterken maatschappelijk middenveld

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijk	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
Strategische samenwerking voortzetten met maatschappelijk middenveld in OS-landen.	Versterken maatschappelijk middenveld t.b.v. toegang tot remedie.	BZ	2021-2025	In uitvoering volgens planning	<p>Ter ondersteuning van het Nederlands bedrijfsleven in de uitvoering en naleving van EU-wetgeving, waaronder de CSDDD, is de strategische samenwerking met externe partners voortgezet, bijvoorbeeld binnen het Vakbondsmedefinancieringsprogramma (VMP). In het VMP werken CNV Internationaal en FNV mondiaal, samen met partners zoals de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO), Initiatief Duurzame Handel (IDH) en vakbondspartners, in productielanden waar Nederlandse bedrijven actief zijn, zoals Indonesië, Vietnam en Ivoorkust. Binnen het VMP werken de partners aan het versterken van de dialoog tussen lokale vakbonden, bedrijfsleven en overheden. In de palmolie sector in Indonesië, heeft deze samenwerking geresulteerd in de oprichting van een sociaal dialoogproces tussen werkgevers en werknemers bij 17 palmoliebedrijven. Dit proces is cruciaal voor verbeterde arbeidsverhoudingen en arbeidsomstandigheden en het aanpakken van problemen binnen arbeidsmarkten aldaar, zoals sociale ongelijkheid en armoede. Hierdoor zijn arbeiders beter geïnformeerd over hun rechten en krijgen zij ondersteuning bij het aanpakken van schendingen van deze rechten. Bovendien worden klachten steeds beter geregistreerd, mede dankzij digitalisering van klachtenmechanismes, en krijgen zowel lokale vakbonden als bedrijven praktische handvatten hoe hier opvolging aan te geven aan de klachten. Dit helpt Nederlandse bedrijven om risico's in hun keten te mitigeren en zodoende aan EU-wetgeving te voldoen. Een ander voorbeeld van strategische samenwerking tussen de Nederlandse overheid en een externe partner is met IDH in de cacaosector. IDH faciliteert het <i>'Dutch Initiative on Sustainable Cocoa'</i> (DISCO). Het initiatief voor DISCO is begin 2019 genomen door Nestlé, Mars, Vereniging voor Bakkerijen en Zoetwaren (VBZ) en Koninklijk Instituut voor de Tropen (KIT) en in de zomer van 2019 ondertekend. DISCO is een vrijwillig partnerschap van de Nederlandse cacaosector om de cacaosector gezamenlijk robuuster te maken zodat Nederland als 's wereld grootste cacao importeur ook in de toekomst cocoa bonen kan blijven importeren. Partijen zijn: cacaohandelaren en -verwerkers, cacao merken, supermarkten, overheid, financiële instellingen, keurmerken en het maatschappelijk middenveld. Gezamenlijk ontwikkelt het partnerschap nieuw, innovatieve businessmodellen die de kwaliteit van productie in productielanden verbetert en mogelijke risico's mitigeert, waar ook het Nederlands bedrijfsleven van profiteert.</p>

Versterken niet-juridische statelijke mechanismen

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijk	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
Meewerken en opvolgen van aanbevelingen aan bedrijven door een Nationaal Contactpunt voor de OESO-richtlijnen (NCP)-procedure wordt gestimuleerd.	Effectiviteit van het NCP m.b.t. bieden van remedie vergroten.	BZ	2023-2024	Voltooid	Nederlandse bedrijven die internationaal ondernemen moeten IMVO-voorwaarden onderschrijven om in aanmerking te komen voor het BHO-bedrijfsleveninstrumentarium. Een check uitvoeren over of bedrijven aan deze voorwaarden voldoen is proportioneel en gericht op het verbeteren van de verankering van IMVO en niet op uitsluiting van het instrumentarium. In het NAP is aangekondigd te verkennen of een melding over een bedrijf bij, en de medewerking met, het Nationaal Contactpunt voor de OESO-richtlijnen (NCP) kan worden toegevoegd aan de IMVO-voorwaarden. Deze verkenning is inmiddels uitgevoerd. Hieruit valt af te leiden dat een desbetreffende toevoeging mogelijk is. Aangezien het opnemen van een NCP-melding in de voorwaarden zowel een stimulerende uitwerking heeft op onderschrijving van de OESO-Richtlijnen door bedrijven als ook meer duidelijkheid geeft richting ondernemers en uitvoerders over de rol van het NCP, zullen de IMVO-voorwaarden op dit punt worden aangepast.

Toegankelijkheid juridische mechanismen vergroten

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijk	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
Wet Afwikkeling Massaschade in Collectieve Actie (WAMCA) jaarlijks monitoren en een evaluatie uitvoeren in 2025 waarin toegankelijkheid tot de Nederlandse rechter voor buitenlandse rechthebbers expliciet bekeken wordt.	Toegankelijkheid van het Nederlandse recht voor buitenlandse rechthebbers monitoren.	JenV	2020-2025	In uitvoering volgens planning	De wet Afwikkeling Massaschade in Collectieve Actie (WAMCA) is op 1 januari 2020 in werking getreden. De WAMCA voorziet in een evaluatie door het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Datacentrum (WODC) in 2025, vijf jaar na inwerkingtreding van de wet. Bij de jaarlijkse monitorbijeenkomsten, georganiseerd door het ministerie van Justitie en Veiligheid, zijn ook vertegenwoordigers van organisaties die vooral ideële vorderingen instellen, aanwezig.
In Europees traject inzetten voor het opnemen van mensenrechten als uitzonderingsgrond in de Rome II-verordening.	Rome II-verordening op termijn herzien waarbij mensenrechten een uitzonderingsgrond worden met als doel om het recht van de betreffende Europese lidstaat het toepasselijk recht te laten zijn.	JenV	2022-2030	In uitvoering volgens planning	Nederland is in afwachting van een eventueel herzieningsinitiatief van de Europese Commissie. De CSDDD (richtlijn 2024/1760) bevat wel een bepaling (artikel 29 lid 7) die betrekking heeft op het recht dat van toepassing is op aansprakelijkheidsvorderingen voor schade die is ontstaan doordat een onderneming de uit die richtlijn voortvloeiende verplichtingen inzake passende zorgvuldigheid (op het gebied van de mensenrechten) niet is nagekomen. Die bepaling schrijft voor dat de nationaalrechtelijke bepalingen ter omzetting van artikel 29 van richtlijn prevaleren in gevallen waarin het recht dat op dergelijke vorderingen van toepassing is niet het nationale recht van een lidstaat is. Dat zou volgens de regels van het internationaal privaatrecht het geval kunnen zijn wanneer de schade zich in een derde land voordoet.
Onderzoek doen naar de toepassing van bevoegdheidsgronden.	Helderheid verschaffen over bevoegdheidsgronden <i>forum necessitatis</i> .	JenV, BZ	2022-2023	Niet van toepassing	Vanuit JenV kan geen update worden verschaft.

Actiepunten	Doelstelling	Verantwoordelijk	Tijdslijn	Stand van zaken	Toelichting
Informatievoorziening m.b.t. mogelijkheden verbeteren en monitoring aantal aanvragen in int. aansprakelijkheidszaken met een mensenrechten-component.	Mogelijkheden van reguliere rechtsbijstand bekender maken en inzicht verkrijgen in het huidige gebruik van het instrument.	JenV, BZ, Raad voor Rechtsbijstand	2022-2025	In uitvoering volgens planning	<p>Monitoring in het huidige systeem kan alleen handmatig. Met de opgedane inzichten moet nog worden gestart met de doelstelling van bekendmaking. Dit heeft de aandacht van JenV en de Raad.</p> <p>Inzicht in het huidige instrument laat zien dat er op dit moment weinig gebruik van wordt gemaakt. Het ministerie van JenV en de Raad willen inzetten op meer bekendmaking in dezen.</p>

